

223

Σὲ κάθε μεγάλη ἀνθρώπινη πράξη ὑπάρχει :
ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ἢ εὐλογία τῆς Ζωῆς καὶ ἀπὸ
τὸ ἄλλο μέρος ἢ κατάρα τοῦ Θανάτου.

224

Εἶναι μάταιο νὰ ζητᾶς νὰ εἶσαι ἀγαθός, πρὶν
νὰ ἐξουδετερώσεις ὅλη τὴν ἐλξὴ τοῦ κακοῦ.
Θαρρεῖς ὅμως πὼς ἀξίζει νὰ εἶσαι ἔτσι μονό-
πλευρος, ἔτσι μονόχρωτος καὶ μονολογικός ;
Καὶ δὲν εἶναι αὐτὲς οἱ ἐναγώνιες πολώσεις
ποὺ λιπαίνουν καὶ ἀνανεώνουν τὴ ζωὴ ; Καὶ
δὲν εἶναι αὐτὸ ἢ «παλίντονος ἀρμονία» ἐλα-
τήριο καὶ νερομάγνα τῆς ψυχῆς ;

225

Δὲν θὰ ἔπρεπε ἴσως νὰ γράφει κανεὶς ἢ νὰ μιλάει παρὰ γιὰ ὅ,τι προσμένει ν'ἄρθει. "Ὅχι γιὰ ὅ,τι εἶναι ἢ πέρασε.— Πολλὰ μεγάλα πράγματα δὲν εἶναι παρὰ στοιχεῖα ἀπαντοχῆς. "Ὅπως, ἔξαφνα, ἡ ἀγάπη, ἡ εὐτυχία, ἡ ἐπουράνια ζωὴ, ὁ Θεός.

226

Οἱ ἄνθρωποι δὲν ἔχουν τὸ τρυφερὸ αἶσθημα τῆς καλωσύνης πού θὰ σὲ ἄφινε νὰ πονέσεις καὶ νὰ κλάψεις ἄνετα. Εἶναι πολὺ ἀδέξιοι πάντα ἀντίκρου στίς ὑπάρξεις πού πονοῦν. Καὶ ὅχι σπάνια, νοιώθουν ἓνα παράλογο ξέσπασμα χαρᾶς καθὼς βλέπουν τὸν ἄλλο νὰ πνίγεται ἀπὸ τὰ δάκρυα καὶ νὰ ὑποφέρει ἀπὸ τοὺς ἔλυγμούς. — La comédie humaine ! Toujours la comédie humaine !

227

“Ένα σῶμα τιμωρεῖται σκληρὰ ἂν ἁμαρτήσῃ.
“Ὅμως κανεὶς δὲν τιμωρεῖ ἓνα νοῦ ἂν ἁμαρτή-
σει, ἔστω κι ἂν κάθε σκέψη του πρόκειται ν’
ἀποτυπωθῇ βαθειὰ καὶ ἄσβηστα στὴν
Ἱστορία καὶ τὸ χρόνο.

228

Θεωροῦμε συνήθως τοὺς συνανθρώπους μας
ἀνίκανους νὰ κάνουν κάτι ἀληθινὰ μεγάλο καὶ
διαρκές. Κι ὅταν, κάποτε, τὸ ἐπιτελοῦν, τὸ
ξάφνιασμα ποὺ δοκιμάζουμε εἶναι τόσο ζωηρὸ
ὥστε νὰ μὴν μποροῦμε νὰ τὸ ἐκτιμήσουμε
καὶ νὰ τὸ τιμήσουμε ὅσο πρέπει.

Σὲ κάθε βαθὺ στοχασμὸ μας ὑπάρχουν πάντοτε κάποιες ὁρατὲς κηλίδες, ποὺ οὔτε νὰ τις ἐξαιλέψουμε μποροῦμε οὔτε νὰ τις ἀποκρύψουμε ἀπὸ τὸ δύσπιστο βλέμμα τῶν τρίτων. Αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ μᾶς ἀνησυχεῖ. Γιατὶ οἱ κηλίδες αὐτὲς εἶναι οἱ πυρῆνες ἄλλων ἰδεῶν, ποὺ αὐτὸς ἢ ἐκεῖνος ὁ πνευματικὸς μας ἀπόγονος θὰ τις συλλάβει κάποτε καὶ θὰ τις ἀξιοποιήσει.

Παράξενο κι ὥστόσο βαθύτατα ἀληθινό : ἀπὸ τὸ φῶς ποὺ θὰ πέσει πάνω στὰ γεγονότα καὶ πάνω στὰ πράγματα — καὶ ἀπὸ τὴν κατεύθυνση ποὺ θὰ ἔχει αὐτὸ τὸ φῶς—ἐξαρτᾶται τὸ νόημα τους, ἢ ἀξία ἢ ἢ ἀπαξία τους, ἢ ἰσχύς ἢ ἢ ἀδυναμία τους. Ὑπάρχουν πολλὰ σημεῖα τοῦ παρελθόντος, πού, αἰῶνες κι αἰῶνες, δὲν τὰ εἶχαν παρατηρήσει καὶ οἱ πιὸ διορατικοί, γιατί τὸ φῶς ποὺ ἔπεφτε πάνω τους δὲν ἦταν ἀρκετὸ ἢ γιατί ἦταν ἀνάγλυφα κι ἔμενε μεγάλο μέρος τους στὸν ἴσκιο. Κι ὅταν, χάρη στὴν ἐπάρκεια ἢ μᾶλλον, στὴν ὀρθὴ κατεύθυνση ποὺ δώσαμε στὸ φῶς τῆς ψυχῆς, τὰ εἶδαμε καὶ τὰ γνωρίσαμε ὅπως ἦταν, στίς πραγματικὲς τους διαστάσεις, τί ἀλλαγὴ ἦταν ἐκείνη ποὺ ἔγινε σ' ὅ,τι νομίζαμε πὼς εἶχαμε ὀριστικὰ σημασιοδοτήσει ; Καὶ πόσο δυσκολευτήκαμε νὰ τὴν παραδεχθοῦμε τὴν ἀλλαγὴ αὐτή ;

Μονάχα σὲ μιὰ περίπτωση ἢ ὀδύνη παραλύει τὴν ψυχὴ μας καὶ τὴν ἀναγκάζει νὰ γονατίσει καὶ νὰ προσευχηθῆ: ὅταν κάθε προσπάθειά μας γιὰ νὰ σώσουμε ὅ,τι ἀναφαίρετα μᾶς ἀνήκει — μιὰ μεταφυσικὴ ἐλπίδα, ἓνα λυρικό ὄνειρο, ἓναν ἠθικό σκοπὸ ἢ ἓνα ἀγαπημένο ἀνθρώπινο πλάσμα, — νοιώθουμε νὰ συντρίβεται στὶς αἰχμηρὲς ἄκρες τῆς Ἀνάγκης καὶ νὰ γίνεταί παρανάλωμα τοῦ θανάτου ἢ, κι αὐτὸ ἀκόμη, παρανάλωμα τῆς ἴδιας μας τῆς ζωῆς...

232

Τὸ σῶμα δὲν εἶναι τὸ σκῆνωμα ἢ ἡ πρόσοψη
τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς. Εἶναι ὁ σταυρὸς τοῦ
μαρτυρίου της. Ὁ θάνατος ἀποκαθλώνει
τὴν ψυχὴ ἀπὸ τὸ σῶμα.

233

Γνωρίζω ἀνθρώπους ποὺ προσπαθοῦν νὰ τυ-
φλώσουν τὸν ἄστρο, τὸν μύστη τῶν μεγάλων
ἀποστάσεων καὶ τὸν ὁδηγὸ ἅετὸ ποὺ δώρη-
σε στὴν ψυχὴ τους ὁ Θεὸς ἢ ἡ ἐπουράνια
Φύση. Οἱ ἄνθρωποι αὗτοὶ εἶναι μέγας κίν-
δυνος γιὰ τὴν ἱστορικὴ πορεία τῆς ἀνθρώπι-
νης ψυχῆς καὶ θᾶπρεπε ἢ νὰ τοὺς διαπαιδα-
γωγοῦμε ἢ — κι αὐτὸ ἀκόμη! — νὰ
τοὺς κατασπαράζουμε.

Νὰ προσπαθεῖς ν' ἀλλάξεις τὴ μοίρα σου —
 θεέ μου, τί παραλογισμός! Νὰ προσπαθεῖς νὰ
 ὑποτάξεις τὴ μοίρα σου — αὐτὸ μάλιστα!
 Καὶ δὲν σημαίνει ἂν θ' ἀποτύχεις. Σκοπός μας
 πρέπει νὰ εἶναι ἡ προσπάθεια, ὁ ἀγώνας, ἡ
 ἀσκησις, — ἡ νίκη γιὰ τὴ νίκη καὶ ὄχι γιὰ τὴ
 δάφνη καὶ τὴν ἀμοιβή. Σκοπός μας πρέπει νὰ
 εἶναι ἡ ἐντονη καὶ πολυδιάστατη ζωή.

Μερικοὶ ἄνθρωποι αἰσθάνονται ταπείνωση καὶ ντροπή, ὅταν οἱ ἄλλοι ρίχνουν πλάγια βλέμματα στὴν ἐσωτερικὴ τους ζωὴ. Πολλοὶ θὰ ποῦν : οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ εἶναι ἐγωκεντρικοί. Ἔστιν ἔτι ; Ὁχι, βέβαια ! Καθένας μας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐμποδίζει τοὺς ἀδιάκριτους νὰ βλέπουν γυμνή, δλόγυμνη τὴν ψυχὴ του. Καθένας μας ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ διαλέγει τὸ μάτι ποῦ θὰ τὸν δεῖ. Νὰ μὴν εἶναι μάτι φιλήδονο ἢ ἀλαζονικό, χυδαῖο, ταπεινὸ ἢ κενόδοξο, ἀλλὰ πιστό, ἀφιλόκερδο, φιλικό, τρυφερὸ καὶ στοργικό, ἀπαλὸ καὶ γλυκό, ὄνειροπόλο καὶ ἅγιο καὶ θεῖο.

236

‘Ο ἄνθρωπος ἀντίκρου στὸν ἄνθρωπο ἔχει τὴ
στάση Θεοῦ· κι ἀντίκρου στὸ συνάνθρωπο, τὴ
στάση λύκου. Homo Hominis deus ;
homo hominis lupus.

237

‘Ο καλλίτερος τρόπος γιὰ νὰ ὑπογραμμίζουμε
— καὶ νὰ φωτίζουμε — τὰ ἐλαττώματά μας
εἶναι νὰ μιλοῦμε — ἄμεσα ἢ ἔμμεσα — γιὰ τὶς
ἀρετές μας. Τὶς ὑποθετικὲς καὶ τὶς αὐθεντι-
κὲς. Τὶς ἐκ βαθέων καὶ τὶς ἐκ πλαγίων. Τὶς
στερεὲς καὶ τὶς ροϊκὲς. Τὶς ἀπτὲς καὶ
τὶς φευγαλέες.